

conjectatus sit interpolator codicis Augiensis sæc. XIV, dum Luitgardam una cum filiis Helfensteinianæ familiæ adnumeravit, nos saltem haud assequimur, nisi illorum quoque patrem ex eadem familia, utique his temporibus posteriore, fuisse putaverit, aut posteriores originem suam inde traxisse. Id vero disquirere instituti nostri haud est.

Hucusque de paterna Hermanni nostri prosapia, quæ ex ejus Chronico habemus, illustravimus. Tantumdem vero lucis inde haud accipimus, ut genus quoque ejus maternum in apicum deducamus. De illo id unum prodit filius, dum ad an. 1009 matrem suam vocat Hiltrudem, nescio cujus Piligrini et Berthradæ filiam, quam anno 1052, ætatis circiter sexagesimo primo, mortuam plangit ex generosa stirpe prognatam. Bucelinus in Menologio Benedictino ad d. 19 Maii maternam hanc prosapiam a comitibus de Thierstein repetit, nullo tamen, ut solet, asserti sui vade producto; nec etiam familiæ hujus originem ad usque sæculum X, quo nata est Hiltrudis, referre permittunt eruta hucusque documenta. Sed in tantopere incertis diutius hariolari haud vacat.

Hujus vero Hiltrudis cum Wolferado juniore matrimonium satis fuisse secundum discimus pariter ex Hermanno, qui ad eundem an. 1009 scribit se enumerato quindecim ex eo liberos prodiisse, e quibus tamen ipse unicum Werinharium an. 1021 natum et an. 1055 in Palæstina ante se defunctum memorat. Ex omnibus autem an. 1052 defuncta matre non nisi septem fuisse superstites ibidem dicuntur. Hos inter recensendi sunt Wolferadus III, Isnen-

sis in Algoia monasterii fundator, et frater ejus Manegoldus cum sorore vidua Irmengarde, de quibus Chronicon Isnense (apud P. Hess. in *Prodr. Monum. Guelph.*, p. 275). Unde simul discimus Wolferadum II, Hermanni patrem, annum primum 1065, v Kal. April., fatis concessisse, quamvis alii ejus obitum ad an. 1069, v Kal. Nov., differant.

Inter germanos vero Hermanni maxime refulsit memoratus jam Manegoldus, qui in funesto schismate inter sacerdotium et imperium anno 1077 a regni principibus legatus ad Gregorium VII papam directus, etiam Forchheimensi conventui interfuit, magnus propterea amator veritatis dictus Paulo Bernriedensi in Vita Gregorii VII, qui eum amplissimo elogio honorat (*ibid.*, n. 81) tanquam *fidelem apostolicæ institutionis sectatorem et propagatorem*: qui, inquit, *ex generosa et religiosa B. Uduatrici Augustensis episcopi genealogia procreatus, et a sapientissimo fratre suo, Hermanno videlicet Contracto, in omni observantia Christianæ religionis ad unguem informatus in tantum projectus, ut ante finem suum, quem senex et plenus dierum attigit, quibusdam virtutum signis effulserit, et prophetiæ, quemadmodum in occisione filii patuit, dono venerabiliter claruerit; prius enim de eo scripserat, quod filiorum suorum alterum in celibatu occisum, imo ipsius occisionis ejus diem longo locorum intervallo remotus per Spiritum mirabiliter agnovit.*

Tantum de Hermanni parentela ex ipso plerumque Hermanno proloqui visum; cætera lectores adjiciant, et nonnulla adhuc nos in sequentibus notis dabimus.

HERMANNI CONTRACTI

VITA SEU ELOGIUM

A BERTHOLDO EJUS DISCIPULO SCRIPTA.

(Apud Usserman. *ubi supra*, p. 145.)

Hermannus, qui et heros magnus, religiosi comitis Wolferadi filius, ab incunte ætate in exteriori lumine passione paralytica omnibus membris dissolutorie contractus, in interiori autem ingenii vena præ cunctis sui sæculi viris mirabiliter dilatatus, artium omnium perplexitates metrorumque subtilitates per semetipsum suo sensu fere comprehendit. Totus semper a primis (3) annis [*Mural.* hujus studio et otii vacanter traditus, et vitam plenaria divina-

(5) Natus est Hermannus, se ipso teste, die 18 Junii an. 1015, et 15 Sept. an. 1020, septennis, litteris traditus; locum vero haud exprimit, qui tamen alteriter fuit, Augiense scilicet vel San-Gallense monasterium, utrumque id temporis ob scholas suas celeberrimum. Postremum adoptat Trithemius (*Annal. Hirs.* t. I, p. 148), manifesto tamen anachronismo, dum Hermannum nostrum post Helericum scholasticum, magistrum suum, anno 1005 defunctum, docendi munus ibi suscepisse tradit, quo utique necdum natus erat. Trithemio quoad locum

rum et sæcularium litterarum peritia magnus effectus est, ut ab omnibus ad magisterium et doctrinam ejus undique confluentibus stupori et admirationi haberetur]. Ea autem per omnes artium compages immanitate dissolutus erat, ut nec se loco in quo ponebatur absque juvante quolibet aliquorsum se movere, neve saltem in aliud latus vertere posset; sed in sella quadam gestatoria a ministro suo depositus, vix curvatim ad agendum quilibet sedere potest. saltem consentit scriptor Chronici Mellicensis (*Pez-Script. Austr.* t. I, p. 224) hæc ad annum 1044 referens: *Hermannus Contractus fuit filius nobilissimi comitis de Weringen, et fuit in studio in monasterio S. Galli primo.* Unde haud immerito censet Gundlingius Hermannum in S. Galli cœnobio primum fuisse eruditum, exinde autem in Augiam delatum, ibique monachum factum. Ac talem se, non vero San-Gallensem passim ipse prodit in Chronico, præcipue ad an. 1048. Vide notam (5) sequentem.

rat. In qua utilis ille et sanctæ operationis alumnus, A quamvis ore, lingua labisque dissolutis fractos et vix intelligibiles verborum sonos quomodocunque tractum formaverit, tamen auditoribus suis eloquens et sedulus dogmatistes, tota alacritate festivus, et in disputando promptissimus, et ad inquisita illorum respondendo morigerus minime defuit, sive aliquid novi vix digitis itidem dissolutis scriptitabat (4), sive sibi vel aliis lectitabat, vel aliquibus utilitatis aut justæ necessitatis sese exercitiis intentissimus semper occupavit.

Homo revera sine querela nihil humani a se alienum putavit. Enim vero humillimæ charitatis et charitativæ humilitatis exsecutor industrius, miræ custos patientiæ [ed., cultor sapientiæ], apparitor obedientiæ præsentissimus, castitatis amator, virgineæ incorruptionis conservator, misericordiæ [al., Mariæ] cultor hilarissimus, veræ [ed., integerrimæ fidei orator vere catholicus, veritatis assertor, etc.] catholicæ veritatis assertor et defensor invictissimus, probatissimus religionis Christianæ pædagogus, non parvæ vir modestiæ, sobrietatis et continentiæ, utpote qui ab infantia nunquam carnes manducaret. Psalmodiæ, orationi et divinis laudibus officialiter satis devotus, et ante et post clericatum susceptum, quem Bern abbate Augiensi (5) viro sancto et sapiente adhortante circa annum tricesimum (6) subierat, et totius sanctæ et honestæ vitæ exstitit administrator orthodoxus. Miræ benevolen-

tiæ, affabilitatis, jucunditatis et humanitatis omnifariæ conatu sese omnibus morigerum et aptum exhibens, utpote omnibus omnia factus, ab omnibus amabatur. Iniquitatis autem, injustitiæ et totius pravitatis et malitiæ, vel quidquid contra Deum sit, aversator et impugnavit indefessus ad usque finem vitæ feliciter perduravit.

STUDIUM HERMANNI.

Computi igitur rationem, regulas et nonnulla argumenta, in quo prioribus cunctis non parum præcelluit, satis luculenter composuit et ordinavit; et præter cætera de naturali lunæ incensione regulares experientissimos ordinavit [ed., adinvenit], per quos evidentissime sciatur in qualibet hora diei siye noctis a sole incendatur.

B Ad inveniendum, quoque lunæ eclipsin regulas experientissimas excogitavit, geometriam quamdam non parvæ profecto, quantum ad artem illam, utilitatis, sicut in hac nemo majorum scientia et subtilitate præditus fuit, ipse quoque naturali ratione et ordine per numeros et figuras conscripsit.

Cantus item historiales plenarios, (7) utpote quomusicus peritior non erat, de S. Georgio, S. Gordiano et Epimacho, S. Afra martyre, S. Magno confessore, et de S. Wolfgango episcopo mira suavitate et elegantia euphonicos, præter alia hujusmodi perplura, neumatizavit et composuit.

Libellum (8) hunc Chronicorum ab incarnatione Domini usque ad annum suum undecunque labo-

(4) Ergo non usquequaque adeo contractus fuit Hermannus, quin manuum ministerio ad scribendum aliquatenus saltem uti potuerit; quamvis ejus Chronicon, et forte alia quoque, discipulorum illius opera ex tabulis Hermannii descripta esse videantur.

(5) Vel sola hac Bernonis seu Bernhaldi abbatis Augiæ mentione Augiensis Hermannii monachatus abunde comprobatur; quod ipse in Chronico satis quoque declarat, inter alia ad annum 1048 ita scribens: *imperator in AUGIAM NOSTRAM ingressus VIII Kal. Maii novam S. Marci PATRONI NOSTRI basilicam consecrari fecit . . . et ejus sancti festo in Litaniam majore apud nos acto*, etc. Quæ vero de clericatu Hermannii hic scribit Bertholdus, homini tantopere contracto, et ad ministerium altaris prorsus inepto convenire haud posse suapte videntur. Unde potius crediderim illa de monachatu ab ipso suscepto esse accipienda, quem sub clericatus nomine ob tonsuram sæpe venire Mabillonius in Annalibus et Actis sanctorum passim ostendit: ediditque Cels. Gerbertus Liturg. Aleman. t. II, p. 93 ex ms. rituali Rhenavgiensi huic temporis cævo ordinem *ad clericum vel monachum faciendum*. Inde etiam facile erroris arguuntur, qui Hermannum canonicum fuisse scripserunt, quales certe in Augia Divite nunquam fuerant. Vid. Pagium in Critica Baronii ad an. 1034.

(6) Muratorius habet annum *tricesimum octavum*, quod quidem ad annum ætatis referri nequit; Berno quippe jam an. 1048 obiit, quo Hermannus, an. 1013 natus, 35 tantum annos numerabat: igitur de anno Christi 1038 intelligi debet. Ultra vero hic sit genuina lectio determinare haud licet.

(7) Intelliguntur hic rhythmici, prosæ aut etiam sequentiæ in horum sanctorum honorem concinnatæ, quas, teste Trithemio ad an. 1003, *sine certo numero plures edidit*. Ejus vero librum de monochordo, quem citat idem Trithemius libro de Scriptor.

C eccles. c. 321, inter Scriptorum musicos t. II, p. 124, ex ms. Vindob. vulgavit cels. Gerbertus.

(8) Agimus de hoc in Dissertatione prævia, infra. Cum vero hunc librum dicat, jure conjicimus Chronicon istud ab Hermannio quidem fuisse ex aliis scriptoribus collectum, a Bertholdo autem ex ejus tabulis conscriptum usque ad annum ejus emortualem 1054, cui dein Vitam hanc cum ejus continuatione de suo adjecerit. Cæterum hunc Operum Hermannii catalogum haud esse completum ipse ejus scriptor indicat, dum alia adhuc *perplura* ab eo composita dicit. Plura certe enumerat Trithemius, locis mox not. præced. citatis. Nonnulla etiam addit scriptor Chronici Mellicensis apud Pezium (*Script. Austr.* t. I, ad an. 1044). P. Bern. Pez. (t. III *Thes. Anecdol.* p. II, p. 931) edidit librum ab Hermannio Contracto scriptum *De mensura astrolabii*, in bibliotheca S. Petri Salisburgi repertum, atque ex initio is ipse dignoscitur, quem indicat Trithemius c. 321

D De script. eccles., ubi tamen Hermannio tres libros *De compositione astrolabii*, et unum tantum *De utilitate astrolabii* tribuit, de qua vero duos habet Pezium l. c., p. 107, uti etiam Trithemius in Annal. ad an. 1035 se correxit. Priorem *De mensura astrolabii* Hermannus cuidam amicorum suorum inscripsit, sola initiali littera B. indicato, qui haud dubie is ipse est Bertholdus, quem ibi pariter, ut mox infra, *animum suum* compellat. Idem porro Pezium in præfatione tom. I ejusdem operis, fol. xxxviii, alium se codicem in S. Emmerami monasterio Ratisbonæ vidisse affirmat, qui libellum carminum Hermannii (Contracti procul dubio) ad sanctimoniales continet, quem forte in genere tantum de carminibus indicat. Credibile autem admodum est communi eruditorum fato plura ipsi opuscula fuisse supposita quorum tamen auctor minime fuerit, utpote jam quadragesimo primo vitæ suæ anno defunctus, ac insuper tantopere contractus.

riosa diligentia collegit. Gesta quoque Choufradi et Heinrici imperatorum (9) pulcherrime descripsit. Libellum ad hæc de octo vitiis principalibus jucundulum, metrica diversitate lyricum, poetice satis elaboravit. In horologicis et musicis instrumentis et mechanicis nulli non par erat componendis. In his igitur et in hujusmodi per pluribus, quæ memorari non brevis est temporis, quantum ad imbecillitatem suam totus semper continuus studuerat.

Tandem vero cum de ergastulo mundi hujus fastidioso sanctam ejus animam Dei pietas diguaretur liberare, pleuritica arreptus passione decem contabescens dies incessabiliter fere et immaniter laboravit lethali hæc invasione. Tum quadam die summo mane, cum, matutina synaxi celebrata, ego, quem quidem familiarem præ cæteris habebat, ad lecturam ægrotantis accessissem, et, an se aliquantulum melius habuerit, ab eo inquisissem, respondit: « Noli, inquam, de hoc, noli me interrogare, quin potius hoc quod tibi, in quo non parum confido, enarrem, diligenter attende. Moriar procul dubio in brevi, et non vivam, nec reconvalescam; ideoque tibi meisque omnibus unice nimis commendo peccatricem animam meam. Per totam quippe noctem hanc in extasi quam raptus fueram, et videbar mihi ea memoria et scientia, qua orationem solemus Dominicam, Hortensium Tullii Ciceronis lectitando et mox relectitando vigilanter percurritare, et remanentis adhuc sensum et scripturam materię, quam proposui de vitiis dictandam quasi jam perscripserim, similiter lectitare, et id genus multa. Cujus nimirum instinctu et hortatu lectionis tanto mihi totus hic presens mundus cum suis omnibus, et ipsa hæc vita mortalis contemptui et tædio est, et e contrario

tam ineffabili desiderio et dilectioni futurus Hic et non transitorius mundus, et æterna illa et immortalis vita, ut quasi nihili et inane cuncta transitoria hæc omnino reputentur, et floecipendantur a me. Tædet quidem me vivere. »

Ego autem visionis hujus et sermonis non parum stupefactus oraculo, et ut pro tanti amici talisque magistri abcessu oportuerat, totus fluens in lacrymis et commotus ejulatu memet satis indècenter vix continui. Mox ille sic me quasi zelando corripuit, quam stupidè in me obliquans tremebundus intuitu: « Noli, anime mi, noli super me plorare, quin potius mihi tripudiando congratulare. Accipe, quæso, tabulas meas, et quæcumque adhuc scribenda restant in eis, imprimis tu diligenter emenda, demum scripta eis, qui ea dignentur, commenda. Ipse autem te quotidie cogitans moriturum, præpara te semper toto nisu et meditato in idipsum iter, quia nescis quolibet die vel hora me tuum amicissimum prosequeris. » Et in hæc verba cessavit.

Dehinc in dies, ut fit, languore semper ingravescente, elheu! ad extrema perductus est. Et totus jam jamque ad cœlestia suspensus, post confessionem peccatorum ex toto corde purissimam, et communitatam devotissime Christi eucharistiam, pluribus, qui ad eum visitandum confluebant, fratribus, amicis et familiaribus in unum psallentibus, orantibus et consentibus, felici, quod solum semper præ omnibus exoptavit, consummatione felix ille et incomparabilis homo Dei viii Kal. Octobris (10) feliciter omnino exspiravit, et suis omnibus plantum relinquens non modicum in prædio suo apud Alleshusen (11) officiose lamentabilibus exsequiis tumulatus in pace requievit.

(9) Idem testatur Anonymus Mellicensis et Otto Frisingensis in Chronico, l. vi, c. 33: *Cæterum tam ejus (Henrici III) quam patris sui (Conradi II) actus et virtutes Hermannus Contractus in libello quodam, quem ipsi destinavit, luculenter satis disseruit.* Ex quo sumpta sunt quæ idem Otto, l. c., cap. 32, habet: *unde est ille rhythmus Hermannii Contracti de præfato triumpho (Henrici III contra Ungaros) qui sic incipit: Vox hæc melos pangat.* Utinam illum aliquando in suis scriiniis diligenter perquisitum pro historiæ patrie bono publica luce donaret solers quidam bibliothecarius.

(10) Dies hæc est 24 Septembris, qua memoriam Hermannii inter sanctos prætermisissos faciunt Bollandiani, vii et die 19 Julii, seu postridie nativitatis ejus, ad quam Bucelinus eum in Menologio Benedictino cum beati titulo consignat, quamvis nullibi hucusque ecclesiasticum cultum obtinuerit. Emortualem annum 1054 haud expressit scriptor, id adnotasse contentus, illum Chronicon ad annum mortis suæ perduxisse, quod ex diebus in Dissertatione an. 1054 indicat. Quod vero ad an. 1043 scribit Trithemius (Annal. t. I, p. 181): *Anno prænotato Hermannus Contractus ex comitibus de Veringen monachus nostri ordinis comobii S. Galli in Suevia, homo in omni litteratura doctissimus, non sine opinione sanctitatis moritur.... qui scholæ monachorum in eodem loco plus quam xxxviii annis gloriose præfuit; ex hucusque dictis tam quoad habitationis locum, quam tempus obitus, et annos præfecturæ scholarum perperam scripta convincuntur, maxime*

cum Hermannus nonnisi 41 annos natus obiit in suo Augiensi cœnobio, dein majorum suorum monumento in Alleshusen illatus. Cæterum Augiensem Hermannii monachatum contra Trithemium egregie vindicavit Joannes Ego libro De viris illustribus Augiensibus, cap. 28, apud Pezium Thes. Anecd. t. I, p. III, p. 683, ubi plura de ejus Chronico referuntur.

(11) Villam Alleshusin nominat ipse Hermannus ad an. 1052, matrem suam ibi *sub capella S. Udalrici a se constructa in sepulchro quod ipsa sibi præparaverat*, conditam scribens. Qui adeo locus ejus, ut hic Hermannii, prædium fuit, haud dubie in Veringensi comitatu situs. Quod si de antiquis latissimi olim hujus comitatus limitibus certo constaret, de hujus quoque loci situ ambigere haud liceret. Duo namque ejusdem fere nominis villæ in eodem Suevia tractu occurrunt, una Alshausen seu Altszhausen nunc dicta, sedes est commendatoris provincialis Balliviæ Alsatix et Burgundiæ, quæ an. 1264 ordini Teutonico cessit, ac lacum Bodamicum propius respicit, in rurali capitulo Sulgaviensi sita. Altera est Alshausen prope lacum Plumarium seu Buchaugiensem in capitulo rurali Biberacensi. Hæc ipsa forte nominum similitudo scriptores in transversum egerit, ut unam alteri substituerent. Bruschius utrumque locum distinguit, dum de episcopatibus Germaniæ scribens, priorem quidem locum Hermannii sepulture tribuit, ac in Lamberto Constant. episcopo ibidem tenerrima et in cineres jam resolvi incipientia ossa sibi an. 1548 ostensa fuisse testatur. Con-